

Ștefan OPREA

Șotron pentru oamenii mari

Rareori mi s-a întâmplat ca un spectacol de teatru să-mi sugereze atât de intime racorduri cu cinematograful. Sub umbrela acestei idei, m-am suspectat mai întâi de „deformație profesională”. Urmărind spectacolul *secvențial* al lui Radu Afrim, admiram în același timp *montajul* lui impecabil, ca într-un film semnat de un maestru. Primul nume, care s-a rostit singur, fără voia mea, a fost cel al lui Lars von Trier. Orașul acestuia („Dogville”), desenat pe asfalt, cu străzi, intersecții, sensuri giratorii, treceri de pietoni și interioare deschise – un fel de „șotron” pentru oamenii mari – se înfățișa spectatorului, de la prima privire, ca un loc dramatic pentru piesa lui Petr Zelenka ***Povestiri despre nebunia (noastră) cea de toate zilele***. Cinci spații diferite se conturau pe scândura scenei – pătrate sau dreptunghiuri, cu destinație de habitat pentru personaje. Între ele, străzi, cu semnele de circulație specifice. Ave, Lars von Trier!

Și tot la niște filme m-a dus gândul și în legătură cu ideile și unele personaje ale piesei. Nu la filmul lui Petr Zelenka (*Wrong Side Up*), realizat după aceeași piesă, în 2005, ci la ale unor regizori cehi celebri, precum Milos Forman (*Dragostea unei blonde*) și Jiří Menzel (*Trenuri strict supravegheate*); de la ele provin modelele dramaturgului și chiar mai dincolo, din romanele lui Bohumil Hrabal (unul dintre ele stând la baza filmului lui Menzel): același simț al observației binevoitoare, același umanism trist și cald, același umor dulce-amăruș, ca să nu mai vorbesc despre evidenta înrudire dintre Petr, personajul central al piesei, și Milo din *Trenuri strict supravegheate*. Ambii ilustrează tema educației sentimentale a tinerilor, ambii sunt sensibili și timizi, ambii visează la o fată care se află foarte aproape de ei, dar ceva îi împiedică să-și împlinească iubirea.

Milo își ratează visul din cauza nervozității excesive, în timp ce Petr parcă se teme de dragostea fetei, timiditatea îl paralizează. Milo are ca model un coleg mai în vârstă, un afemeiet, și ar vrea să aibă succesele acestuia; Petr e tulburat în visurile lui de un unchi (Pată), la fel de însingurat ca și el și care își rezolvă apetitul sexual folosindu-se de obiectele din cameră (o chiuvetă, un aspirator!), până ce își găsește o parteneră contra cost. Petr urmărește evoluția unchiului și ascultă lecțiile lui de viață, dar acestea mai mult îl sperie decât îl stimulează; se închide și mai mult în singurătatea și timiditatea lui. De la un punct însă evoluțiile lui Milo și Petr se despart. Primul își asumă un destin tragic, implicându-se în mișcarea de rezistență cehă (acțiunea filmului lui Menzel se petrece în Al Doilea Război Mondial), iar celălalt rămâne „nerezolvat” – doar o speranță de schimbare ne este sugerată în final prin flaconul de sânge pe care îl primește de la mama lui (obsedată și simbolică donatoare de sânge, trăind cu speranța că-și poate salva semenii).

Ca și filmul lui Menzel, piesa lui Zelenka îmbină ingenios comedia și farsa, erotismul și satira, naturalismul și absurdul existenței.

Dar ziceam că dramaturgul preia modele de tonalități și personaje și din filmul lui Forman și, în general, din specificul „noului val” al cinematografului ceh din anii '60: demi(s)tificarea structurilor cotidianului, cenușii existenței, condiția anodină a omului de rând, fără însușiri deosebite. Personajul central e, de data aceasta, o

Cezar ANTAL și Coca BLOOS

față, Andulka, visând și ea, ca și Petr, la dragoste, dar fără să ajungă la împlinirea visului. Poate nu întâmplător Zelenka aduce în piesa lui o față blondă, Johanna, semănând (în atitudine și aspirații) cu Andulka lui Forman. Strădaniile ei de a-l convinge pe Petr că dragostea e frumoasă se lovește mereu de timiditatea tânărului. Ca și filmul lui Forman, piesa lui Zelenka nu oferă soluții, ci rămâne o interogație asupra propriilor noastre sentimente.

Am făcut aceste legături nu pentru a diminua în vreun fel meritele dramaturgului și ale piesei sale, ci, dimpotrivă, pentru a arăta că tânărul scriitor (ei, nu chiar tânăr, are 40 de ani!) este un continuator – cu suficiente note de originalitate – al celor mai bune tradiții din literatura și din cinematografia cehă. El așază motivele împrumutate într-un context social și uman cu totul diferit de al înaintașilor. Acțiunea piesei lui – *Povestiri despre nebunia (noastră) cea de toate zilele* – se petrece după revoluția de catifea din Cehoslovacia și ne prezintă o lume complet derutată, dezumanizată, purtând sechelele vechii orânduiri. Toate personajele par a proveni dintr-un organism social bolnav și niciun tratament nu mai e posibil pentru ele. Tatăl lui Petr, fost comentator al jurnalelor de actualități din perioada comunistă, e cel mai reprezentativ în acest sens: o apatie letală e starea lui dominantă; tăcut, cuminte, izolat de lume, el nu mai știe să spună decât citate politice din vechile jurnale; e cel mai tragic personaj al piesei – un exemplu caracteristic de dezumanizare ca efect al ideologizării.

Deși își privește cu simpatie personajele, Zelenka nu-i deloc amabil cu ele: le dezvăluie egoismul, lenea, meschinăria, lașitatea, vulgaritatea – a se vedea mai

ales cuplul Georges–Alice, el „compozitor“ de muzică de lift (!), ea întreținută vulgară și nimfomană.

Din toată această „materie dramatică“, foarte ofertantă, Radu Afrim a făcut un spectacol coerent și abisal, în care drama existențelor e conținută, învelită ingenios în umor amar. O riguroasă organizare a mișcării (care te poate face să crezi că regizorul a realizat acest spectacol doar de dragul mișcării și al valorificării – prin ea – a spațiilor de joc), o descifrare minuțioasă a psihologiilor și relațiilor și, peste toate, un control aproape draconic asupra jocului actorilor (cu care se vede că a lucrat până la împlinirea celor mai semnificative nuanțe) au ca rezultat un act scenic viu și antrenant, care îți solicită zâmbetul dulce-amărui în timpul vizionării, dar care te urmărește cu întrebări grave *după*... Eventualele monotonii care ar fi fost posibil să amenințe uneori cursul acțiunii sunt evitate prin foarte plăcute momente muzicale pe care actorii (în special Cezar Antal – voce și pian) le execută excelent.

Distribuția e dominată de Cezar Antal, interpretul rolului principal (*Petr*). Principal pentru că asupra lui se exercită întreaga demonstrație a piesei, dar și pentru că el este liantul dintre celelalte personaje. Actorul face – a câta oară în ultimii trei-patru ani? – dovada unor calități deosebite, a înzestrării speciale pentru comedie, a capacității de a-și asuma psihologii diverse și de a le da expresie printr-o mișcare și o gestică cu totul originale.

A spune că distribuția e dominată de acesta când în scenă se află doi „veterani“ de talia Cocăi Bloos și a lui Constantin Cojocaru poate părea o prea mare îndrăzneală. Sper însă că am motivat. Iar despre cei doi minunați actori – reveniți la Piatra-Neamț pentru acest spectacol – am rezervat calificativul *exceptionali*. Personajele lor sunt adevărate bijuterii dramatice și, alături de ei, ceilalți actori prind adevărate aripi pentru un zbor înalt.

Caietul de sală al spectacolului, bine informat și frumos ilustrat, realizat de secretariatul literar (Gențiana Ionescu) se deschide cu câteva „avertismente“ către spectator. Nu știm ale cui sunt – ale autorului?, ale regizorului? ale secretarului literar? – întrucât nu sunt semnate. Ele îi sunt însă de folos spectatorului, avertizându-l că vom vedea o piesă și un spectacol „despre singurătate, fixații, altruism, teamă; despre vecinătate, obișnuință, dragoste și diferite obiceiuri personalizate/adaptate ce descind din acestea; despre simplitate, fetiș, existență și congruența celor mai ciudate întâmplări; despre firesc, oameni și neputința de provocare a gestului; despre comunicare sau nu, percepție, frustrare și imposibilitatea de gestionare a obsesiilor; despre identitate, fobii, disperare și posibilități de acțiune; despre comunism și modalitățile de ambalare a produselor de larg consum“. Dacă te întrebi cum se poate ca atâtea probleme să fie tratate într-o singură lucrare, e greu să dai un răspuns. Și totuși, piesa lui Zelenka și spectacolul lui Afrim ni-l oferă; și încă foarte convingător.

Teatrul Tineretului Piatra-Neamț – Povestiri despre nebunia (noastră) cea de toate zilele de Petr Zelenka. Traducerea: Gabriela David. Un spectacol de Radu Afrim. Scenografia: Mihai Păcurar. Design sonor: Radu Afrim. Distribuția: Coca Bloos (*Tanti Hanek*), Cezar Antal (*Petr*), Constantin Cojocaru (*Pată*), Tudor Tăbăcaru (*David Hanek*), Nora Covali (*Johanna*), Dragoș Ionescu (*Sylvia*), Florin Mircea jr. (*Georges*), Ecaterina Hățu (*Alice*), Cătălina Leșanu (*Ana*), Irina Ivan (*Eva*), Dan Grigoraș (*Alan*). Data premierei: 23 septembrie 2007.